

Nagyatádi Visy László pécsi főispán háborús naplója I.

Szerkesztők: Nagy Imre Gábor – Vértesi Lázár

Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára, Pécs, 2023. 528 p.

ISBN: 978-963-8100-67-2

Pécs város történetével a történettudomány számos aspektusból foglalkozott. Magyarországi viszonylatban is kiemelkedő a település múltjának, az ide kötődő, itt működő jeles személyek munkásságának tudományos igényű feldolgozottsága. Mindezek ellenére még ma is több olyan „fehér folt” áll a kutatók előtt, amelyek felszámolása várat magára. A Nagy Imre Gábor és Vértesi Lázár által szerkesztett kötet egy ilyen „foltot” segít eltüntetni Pécs I. világháborús időszakából, így több szempontból is hiánypótló munka. A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltárának gondozásában 2023-ban megjelent napló igazi csapatmunka eredményeképpen készült el. A forráskiadásban közreműködött a szerkesztők mellett: Borsy Judit, Bósz Attila, Gyánti István, Kocsis Éva, Ordonics-Bükfa Mónika, Polyák Petra, Pozsgai Judit, Takácsné Panta Györgyi, Török Gábor és Vargháné Szántó Ágnes.

Nagy Imre Gábor, a baranyai levéltár igazgatóhelyettese, főlevéltárosa, kiemelkedő kutatója a vármegye és Pécs dualizmuskori és két világháború közötti történetének. Vértesi Lázár levéltáros a pécsi egyházmegye I. világháborús és 20. századi történetének kutatója. Forráskiadványukban Pécs 1911 és 1917 közötti főispánja, nagyatádi Visy László 1914–1921 között vezetett naplóinak 1914-re vonatkozó kötetét publikálták. Az említett napló az I. világháború, valamint az azt követő szerb megszállás (1918–1921) pécsi történéseinek egyik kulcsforrása, egyedülálló forrásértéke és információgazdagsága felbecsülhetetlen. A levéltár szándékai szerint jelen kötet a monumentális Visy-naplósorozat kiadásának első darabja, amelyet a tervek szerint évente követnek majd az újabbak.

A kötet elején Hatos Pál történésznek, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Rippl-Rónai Művészeti Intézete igazgatójának ajánlása áll. A naplóval kapcsolatban kiemeli: „a történelem váratlan földrengését, a boldog békeidők elmúlását első kézből közvetíti felénk”. Megjegyzi továbbá, hogy a napló azért remek történeti forrás, mert az emlékezet „rostája” még nem szűrte meg olyan mértékben az eseményeket, mint azt más forrásoknál az idő és a különböző indíttatású rendszerezések megtették.

A kötet három nagy részre tagolódik. Az első a Nagy Imre Gábor által jegyzett előtanulmány, amely Visy László életútját dolgozza fel. A második egység a tulajdonképeni forráskiadvány, amely a naplósorozat 1914-es bejegyzéseinek megszerkesztett és magyarázó-kiegészítő lábjegyzetekkel ellátott közlése. A függelékként is értelmezhető harmadik rész enciklopédikus jelleggel gyűjti össze és magyarázza a naplóban szereplő pécsi helyszíneket, illetve a katonai és idegen kifejezéseket. A kötet végén egy rendkívül

nagy értékű családtörténeti adattár található, amely a naplóban is rendszeresen megjelenő családtagokat helyezi el „térben és időben”.

A kötetbe számos fénykép került Visy Lászlóról, rokonairól, valamint néhány hozzá kapcsolódó dokumentumról. Ezeket a napló részeként maga a naplóíró gyűjtötte egybe. Külön kiemelhetők a könyv legelső és legutolsó oldalán elhelyezett ábrák. Kézbe véve a kötetet, rögtön a legelső oldalon található Visy László családfája. Minden családtag nevével szerepel a becenevük is, ami jelentősen megkönnyíti a személyek azonosítását, mivel a szerző előszeretettel hivatkozik naplójában rokonaira, barátaira ilyen formán. A könyv legutolsó oldalán pedig egy 1913-as Pécs térkép kapott helyet. Ezen számokkal szerepelnek azok a helyszínek, amelyekről a harmadik egység magyarázó jegyzékében olvashatunk. Ezek az ábrák jelentős mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy Visy László életét és tevékenységét minél komplexebb módon ismerhessük meg.

A könyv elején található igen részletes és átfogó, lábjegyzetekkel bőségesen ellátott előtanulmány feldolgozza Visy László főispán életútját, bemutatja családját, valamint politikai szerepvállalását Pécs városának életében. Az írás alapos kutatómunka eredménye, amelyet – a közölt napló mellett – további levéltári forrásokra és számos más, a témához és az elméleti háttérhez kapcsolódó szakirodalomra alapoz szerzője, s amelynek legfontosabb erénye, hogy Visyt és a vele kapcsolatos személyeket sokrétűen mutatja be. Ezzel egy újabb űrt töltött ki Pécs historiográfiájában, hiszen eddig ilyen összefoglaló mű nem létezett az egykori főispánról és munkásságáról.

Az előtanulmány tematikus módon több alfejezetre oszlik. Az elsőben megismerheti az olvasó a Visy család történetét, a felmenőket, valamint Visy László életének első szakaszát. A másodikban a főispán ügyvédi és közéleti tevékenységébe nyerhetünk bepillantást. Visy gyorsan lépdelt felfelé a Pécsi Ügyvédi Kamara ranglétráján, 1905-re a kamara elnöke lett. Amellett, hogy Pécssett széles körben ismert és jól menő ügyvédi irodája volt, rendkívül aktívan vett részt a közéletben is. Több helyi szervezetnek – mint például a pécsi Nemzeti Casinónak – az elnöki tisztségét is betöltötte. A harmadik alfejezet a főispáni hivatal viselésének időszakával foglalkozik. Visy László a pécsi főispánságot 1911 és 1917 között viselte, amely egy igen vészterhes időszaka volt a város történetének. A sokasodó problémák mellett az 1914-ben kitört I. világháború megpróbáltatásait is ki kellett állni. Az utolsó, az életutat összegző rövidebb alfejezetben Visy életének utolsó szakaszáról, az I. világháborút követő szerb megszállás, majd a konszolidáció éveit alatti nyugdíjas éveiről olvashatunk. Visy ekkor a Nemzeti Casinót vezette és helytörténeti munkákat írt. Utolsó éveit már özvegyen töltötte feleségének, Ferenczy Ilonának 1930-ban bekövetkezett halála után. Visy László 1935. november 25-én hunyt el.

Az életút bemutatását a tanulmány Visy vejének, Fischer Bélának visszaemlékezésével, valamint rengeteg sajtóforrás bevonásával teszi színesebbé.

Az életrajzi áttekintést követően magáról a naplóról, az I. világháborúról, a hátország problémáiról kapunk áttekintést. Itt plasztikusan ábrázolja a szerző Visy helyzetét, szerepvállalását. Az olvasó emellett részletesen megismerheti a pécsi háborús viszonyokat, sőt a korabeli politika „útvesztőit” is.

A forrásközlő rész a főispán naplójának 1914-es bejegyzéseiből áll. A hozzá kapcsolódó dokumentumok és a számos magyarázó lábjegyzet sok olyan háttérinformációt közöl, amelyet ismernie kell az olvasónak ahhoz, hogy értelmezni tudja a leírtakat. Ilyenek például a helyi politikai viszonyok vagy éppen a háborúval kapcsolatos események. Érdeemes kiemelni azt is, hogy a naplóban előforduló személyekről is kapunk rövid ismertetést, amelyek segítik feltárni Visy teljes kapcsolati hálóját.

A napló végig nagyon precíz, jellemzően napi szintű bejegyzéseket tartalmaz. Visy László szerencsére nemcsak a nagypolitika eseményeit és a háborúval kapcsolatos történeteket jegyezte le, hanem ugyanolyan igényességgel fogalmazta meg személyes élményeit, a családjával és barátaival kapcsolatos történéseket. Mint főispán az információ-áramlás központi figurájának számított, ezért naprakész volt nemcsak a helyi, hanem az országos politikai események terén is. Mindezek következtében az olvasó egy kifejezetten holisztikus látásmódot ismerhet meg, és ennek köszönhetően komplex képet kaphat az 1914-es év viszonyairól, nem kizárólag pécsi-baranyai perspektívában.

A könyv utolsó egysége enciklopédikus jellegű mellékletek gyűjteménye. Itt – ahogy már említettük – a pécsi helyszínek jegyzéke, a katonai kifejezések magyarázata, valamint a családtörténeti adattár kapott helyet.

A katonai kifejezések szótárszerű magyarázatát az Osztrák–Magyar Monarchia szárazföldi haderejének rövid bemutatása vezeti be, majd a hadsereg felépítéséről olvashatunk az egységek és a rendfokozatok részletes ismertetésével. A családtörténeti adattárban megismerhetjük Visy László és felesége, Ferenczy Ilona felmenőit. Mivel a Visy családot egészen a 18. század elejéig vissza lehet vezetni, és a családhoz házasság révén kapcsolódó famíliákat is bevonták az adattárba a szerkesztők, ezért rendkívül információgazdag személyi adattárat vehet kézbe az olvasó.

A kötet összességében mind tartalmilag, mind az adatok mennyiségét tekintve monumentális munka. Kivitelezése példásan aprólékos, a közölni kívánt forráshoz igazodva rendkívül információdús. Több szempontból is hiánypótló kiadványnak tekinthető: egyrészt a forráshoz írt előtanulmány az első nagy életút-összefoglaló Visy Lászlóról, amellyel eddig adós volt a pécsi historiográfia, másrészt Pécs története talán egyik legizgalmasabb forrásának publikálását indítja el. A kötetet olvasmányos stílusából fakadóan nemcsak a szakkutatóknak, hanem a Pécs története iránt érdeklődő szélesebb olvasóközönségnek is ajánlhatjuk.

Vörös Zsolt